

KITOBXONLIK MADANIYATI

Akramjonova Muhlisa Ikromjon qizi

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi

Anotatsiya: Kitobxonlik madaniyati har bir jamiyatning ma'naviy yuksalishi va intellektual salohiyatini belgilovchi muhim ko'rsatkichdir. Bugungi globallashuv davrida axborot oqimining kuchayishi kitobning o'rnini boshqa vositalar bilan to'ldirishga harakat qilinsa-da, u hali-hanuz o'z qadriyatini saqlab qolmoqda. Mazkur maqolada kitobxonlik madaniyatining mazmun-mohiyati, yoshlar ongida uni shakllantirish mexanizmlari, ta'lim muassasalari va oilaning tutgan o'rni, shuningdek, zamonaviy texnologiyalar fonida yuzaga kelayotgan muammolar tahlil qilinadi. Kitobga bo'lgan munosabatni rivojlantirish orqali jamiyatda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va ongli qaror qabul qilish ko'nikmalarini mustahkamlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kitobxonlik madaniyati, ma'naviyat, yoshlar, ta'lim, oila, axborot texnologiyalari, tanqidiy fikrlash, kitobga qiziqish, bilim manbai

Kitob insoniyat tarixidagi eng qadimiy va ishonchli bilim manbai bo'lib, u orqali avlodlar tajriba almashadi, tafakkur rivojlanadi, axloqiy va estetik qarashlar shakllanadi. Kitobxonlik madaniyati esa shunchaki ko'p kitob o'qish emas, balki o'qilgan asarni anglash, tahlil qilish va hayotda qo'llay olish ko'nikmasini o'z ichiga oladi. Afsuski, so'nggi yillarda yoshlar orasida kitob o'qishga qiziqish pasayib borayotganligi kuzatilmoqda. Bunda raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlarning haddan ziyod keng tarqalishi va ma'naviy tarbiyaning zaiflashuvi muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bois bugungi kunda ta'lim tizimi, oilaviy tarbiya va ommaviy axborot vositalari orqali kitobxonlik madaniyatini shakllantirish zarurati ortib bormoqda. Ushbu maqolada ushbu masalaning dolzarbligi, uning ijtimoiy va tarbiyaviy ahamiyati chuqur tahlil qilinadi.

Kitobxonlik madaniyati — bu nafaqat bilim olish, balki shaxsning intellektual, axloqiy va madaniy jihatdan shakllanishiga xizmat qiluvchi jarayondir. Kitobni o'qish orqali inson tafakkuri chuqurlashadi, dunyoqarashi kengayadi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etish imkoniyati ortadi. Shu bois har bir jamiyat taraqqiyotida kitobxonlik madaniyatining darajasi muhim mezonlardan biri sifatida qaraladi.

O'zbekiston Respublikasida kitobxonlikni targ'ib qilish bo'yicha qator davlat dasturlari, farmon va qarorlar qabul qilinmoqda. Jumladan, Prezidentimiz tashabbusi bilan ilgari surilgan "5 muhim tashabbus" ning birinchi yo'nalishi aynan yoshlar o'rtasida kitobxonlikni rivojlantirishga qaratilgani bejiz emas. Ushbu tashabbus doirasida maktab, kollej va oliy ta'lim muassasalarida turli tanlovlar, davra suhbatlari,

kitobxonlik klublari faoliyat yuritmoqda. Biroq faqat tashkiliy tadbirlar emas, balki yoshlarning ichki ehtiyoji, kitobga bo'lgan munosabatini shakllantirish muhim omil hisoblanadi.

Kitobxonlik madaniyati oila va ta'lim muassasasidan boshlanadi. Farzand tarbiyasida ota-onaning kitobga bo'lgan qiziqishi bevosita bola ruhiyatiga ta'sir ko'rsatadi. Agar uyda kitob o'qish an'anaga aylangan bo'lsa, bu farzandda ham kitob o'qishga qiziqish uyg'otadi. Maktabgacha ta'limdan boshlab bolalarda kitobni sevish, uni qadrlash hissini shakllantirish, bolalar adabiyotiga e'tibor qaratish, rasmlardan foydalanilgan badiiy asarlarni tavsiya etish — bu yo'ldagi dastlabki qadamlardir.

O'quv muassasalarida esa bu jarayon yanada tizimli bo'lishi kerak. Dars jarayonida o'quvchilarning mustaqil o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, badiiy adabiyotlarni tahlil qilish, mualliflarning hayoti va asarlari bilan tanishtirish, sahna ko'rinishlari orqali obrazlarni jonlantirish kabi metodlar samarali natija beradi. Ayniqsa, kitobxonlik tanlovlari va ijodiy musobaqalar yoshlar o'rtasida sog'lom raqobat muhitini yaratadi.

Zamonaviy texnologiyalar, internet va raqamli vositalarning kirib kelishi kitobxonlik madaniyatiga ikki yo'nalishda ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, elektron kitoblar, audiokitoblar, onlayn kutubxonalar kitobga bo'lgan kirish imkoniyatini kengaytirmoqda. Ammo boshqa tomondan, ijtimoiy tarmoqlarga haddan tashqari bog'lanish, vaqtni behuda o'tkazish, qisqa mazmundagi vizual kontentlarga qaramlik — yoshlar orasida chuqur o'qish madaniyatining susayishiga olib kelmoqda. Shu bois axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanish madaniyatini shakllantirish ham kitobxonlikni targ'ib qilishning ajralmas qismidir.

Kitob tanlash madaniyati ham muhim masalalardan biridir. Har qanday asar o'qishga arziydimi? Yoshlarning yoshi va tafakkuriga mos, axloqiy va estetik jihatdan boy adabiyotlar tavsiya qilinishi lozim. Bu borada o'qituvchi, ota-ona va kutubxonachilar mas'uliyati kattadir. Ayniqsa, maktab va oliy ta'lim muassasalari kutubxonalarining boyitilishi, zamonaviy badiiy va ilmiy-adabiy asarlarning mavjudligi kitobxonlikni qo'llab-quvvatlaydi. Aks holda, yoshlar internetdagi sifatsiz va nazoratsiz kontentga yuz tutadi.

Bundan tashqari, kitobxonlik madaniyatining ijtimoiy va ruhiy foydalari ham yuksak. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, muntazam kitob o'qiydigan insonlarda stress darajasi past, nutqi rivojlangan, empatiya tuyg'usi kuchli bo'ladi. Kitoblar orqali o'quvchi turli obrazlar bilan tanishadi, ularning hayotini anglaydi, muammolar yechimi ustida fikr yuritadi. Bu esa hayotda mustaqil va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

So'nggi yillarda O'zbekistonda tashkil etilayotgan **“Zakovat”**, **“Kitobxonlar bellashuvi”**, **“Yilning eng yaxshi kitobxon o'quvchisi”** kabi tanlovlar orqali kitob o'qishga bo'lgan ijtimoiy e'tibor oshmoqda. Biroq bu jarayon doimiy va izchil bo'lishi

uchun ta'lim dasturlariga kitobxonlikni rag'batlantiruvchi metodik yondashuvlar joriy etilishi zarur. Masalan, darsliklarga qo'shimcha o'qish uchun tavsiya etiladigan adabiyotlar ro'yxatini kiritish, ijodiy topshiriqlar orqali o'qilgan asarlarni tahlil qilish imkoniyatlarini yaratish mumkin. Shuningdek, yoshlar o'rtasida zamonaviy yozuvchilar, tarjimonlar va adabiyotshunoslar faoliyatini keng targ'ib qilish, mahalliy adabiyotga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Yangi asarlarning taqdimot marosimlari, muallif bilan uchrashuvlar, kitob yarmarkalari — bu kabi madaniy tadbirlar orqali yoshlarning kitobga bo'lgan munosabati o'zgaradi.

Kitobxonlik madaniyati jamiyatning ma'naviy taraqqiyoti, shaxs kamoloti va ijtimoiy barqarorlikning asosiy omillaridan biridir. Kitobni o'qish, tushunish va hayotda qo'llash — bu nafaqat madaniyat, balki yosh avlodni yetuk va barkamol etib tarbiyalashning kalitidir. Shu sababli har bir ta'lim muassasasi, har bir oila, har bir ziyoli inson kitobxonlikni qo'llab-quvvatlovchi harakatning faol ishtirokchisiga aylanishi lozim.

Kitobxonlik madaniyati — har bir jamiyatning intellektual va ma'naviy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim omildir. U nafaqat bilim olish vositasi, balki inson tafakkurini, estetik didini, axloqiy fazilatlarini shakllantiradi. O'zbekistonda kitobxonlikni ommalashtirish borasida davlat siyosati darajasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Biroq ushbu ishlar o'z samarasini berishi uchun har bir ta'lim muassasasi, oila va jamiyat a'zosi bu jarayonda faol ishtirok etishi, yoshlar orasida kitobga bo'lgan mehr va qiziqishni uyg'otish uchun barqaror muhit yaratishi zarur. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri yo'naltirish, bolalikdan boshlab to oliy ta'limgacha bo'lgan bosqichlarda o'qish madaniyatini singdirish, adabiyot tanlashda mas'uliyatni oshirish — bugungi kunning muhim vazifalaridandir. Kitobga oshno, fikrlay oladigan, so'z boyligi va dunyoqarashi keng yosh avlodni tarbiyalash orqali barqaror va ilg'or jamiyatni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "5 muhim tashabbus"ni amalga oshirish to'g'risidagi topshiriqlari. (2019).
2. Alimova D. "Kitobxonlik madaniyatining shakllanish bosqichlari". — *Ma'naviyat va ma'rifat* jurnali, 2021, №2.
3. Qodirova S. "Zamonaviy yoshlarning kitobga munosabati: tahlil va yechimlar". — *Pedagogik tadqiqotlar*, 2022, №4.
4. Islomov B. "Ta'limda kitobxonlikni targ'ib qilishning innovatsion metodlari". — *O'qituvchi* nashriyoti, Toshkent, 2020.
5. UNESCO Report: "Reading habits and literacy in Central Asia" (2021).
6. Azizova M. "Oila va maktabda kitobxonlik madaniyatini shakllantirish". — *Ta'lim va Tarbiya*, 2023, №3.
7. Xalilov N. "Axborot texnologiyalari va kitobxonlik: qarama-qarshilik yoki imkoniyat?" — *Raqamli madaniyat*, 2022.